

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи, голова науково-методичної ради, професор

_____ Н.Тюхтенко

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З
ГЕОГРАФІЇ, МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ**

**Рівень вищої освіти “Бакалавр”
Спеціальність: 6.040104 Географія*
Спеціалізація: геоморфологія і палеогеографія;
географія рекреації і туризму
(денна та заочна форма навчання)**

СХВАЛЕНО

науково-методичною радою
факультету біології, географії і екології
протокол № 2 від 3 листопада 2015 р.

_____ Мальчикова Д.С.

Херсон 2015

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація здобувачів вищої освіти з географії, методики навчання географії передбачає перевірку у випускників в першу чергу їх загально – теоретичної, географічної і методичної підготовки.

Програма атестації здобувачів вищої освіти загалом містить питання, що входять в наступні географічні дисципліни: загальне землезнавство, картографія з основами топографії, географія ґрунтів з основами ґрунтознавства, геологія з основами палеонтології, фізична географія материків та океанів , фізична географія України, економічна і соціальна географія України, економічна і соціальна географія світу, шкільний курс географії та методика навчання, безпека життєдіяльності та охорона праці. Саме з ключових положень цих дисциплін складається структура і зміст підготовки вчителя географії.

Екзамен з географії, методики навчання повинен продемонструвати глибоке розуміння молодим вчителем теоретичних основ географії , вміння зв'язувати загальні та окремі поняття, вільно оперувати прикладами з різноманітних галузей географії; дозволяє встановити, як глибоко майбутні вчителі усвідомлюють структуру, зміст та основну мету географічної освіти, рівень розуміння ними теоретичного матеріалу з методики навчання географії, вміння застосувати його для реалізації практичних завдань школи.

При оцінюванні знань студентів комісія виходить з глибини усвідомлення ними основних положень географічних знань і мети сучасної географічної освіти, її структури, змісту і методів навчання, вміння творчо застосовувати міжпредметні зв'язки.

Програма атестації здобувачів вищої освіти

Модуль 1

ГЕОГРАФІЯ

Загальна фізична географія

Загальна характеристика Всесвіту. Еволюція Всесвіту. Сонячна система. Земля як планета. Космічний вплив на Землю. Сонячно-земні зв'язки. Магнітосфера Землі. Магнітне поле Землі. Рухи Землі. Фігура Землі. Орбітальний рух Землі. Час.

Літосфера та рельєф. Внутрішня будова Землі. Поняття «земна кора», «літосфера», «літосферна плита», «тектонічні структури», будова та типи земної кори, породи та мінерали що її складають. Геологічне літочислення, геологічний вік, геохронологічна таблиця. Внутрішні процеси в літосфері. Рухи літосферних плит. Походження материків і океанів. Вулкани та землетруси, райони їх поширення. Зовнішні сили, що змінюють земну поверхню. Корисні копалини їх класифікація за походженням. Основні форми земної поверхні: гори і рівнини. Рельєф дна Світового океану. Значення рельєфу в господарській діяльності людини та вплив діяльності людини на рельєф.

Атмосфера та клімат. Поняття «атмосфера», її склад та будова, значення. Сонячна радіація та її розподіл в атмосфері й на земній поверхні. Теплові пояси та їх межі (тропіки і полярні кола). Температура земної поверхні та повітря, її зміни з висотою і розподіл залежно від кута падіння сонячних променів. Атмосферний тиск його вимірювання. Основні пояси атмосферного тиску Землі. Загальна циркуляція атмосфери. Постійні вітри. Циклони й антициклони. Сезонні та місцеві вітри. Вода в атмосфері. Вологість повітря. Хмари. Атмосферні опади та їх утворення. Розподіл опадів на поверхні земної кулі. Повітряні маси й атмосферні фронти. Поняття «клімат». Кліматичні пояси та області. Кліматична карта Залежність клімату від широти місцевості, морських течій, близькості до морів, рельєфу, антропогенного впливу. Погода, добові та сезонні коливання її метеорологічних елементів. Спостереження за погодою та її прогнозування. Вплив клімату та погоди на господарську діяльність.

Гідросфера. Поняття «гідросфера» та її основні частини. Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Суходіл в океані. Властивості вод Світового океану та причини її неоднорідності. Водні маси. Рух води в Світовому океані. Морські течії. Води суходолу. Річка та її частини. Елементи річкової долини. Річкові басейни. Живлення та режим річок. Озера, їх походження. Болота. Льодовики, багаторічна мерзлота. Підземні води. Джерела. Штучні водойми. Використання Світового океану та вод суходолу в господарській діяльності людини

Біосфера. Поняття «біосфера», її складові та межі. Ґрунти, їхні властивості та відмінності. Рослинність суходолу і океану. Тваринний світ суходолу і океану. Вплив біосфери на інші оболонки. Вплив людини на біосферу. Охорона біосфери.

Загальна фізична географія

Євразія. Фізико-географічна характеристика Євразії. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материка. Тектонічна та геоморфологічна будова. Гідрологічна та кліматична характеристика Євразії. Загальна характеристика внутрішніх вод. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Характеристика найбільших озер. Кліматичні пояси та області високогірного клімату. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материка. Арктичні пустелі та тундра. Тайга, змішані та широколистяні ліси. Лісостеп, степ. Напівпустелі та пустелі. Субтропічні ліси та чагарники. Савани та рідколісся. Вологі тропічні ліси.

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Євразії. Північна Азія. Західна Сибір, Центральна Сибір, Східна Сибір, Південна Сибір.

Східна Азія. Куріли, Камчатка, Японія, Східний Китай, Далекий Схід. Південно-східна Азія. Південний Китай, Індокитай, Філіппіни, Зондський архіпелаг. Південна Азія. Індо-Гангська низовина, Індостан, Шрі-Ланка. Південно-західна Азія. Месопотамія, Аравія, Левант, Іранське нагір'я. Передня Азія. Мала Азія, Кавказ, Армянське нагір'я. Центральна Азія. Висока Азія, Середня Азія, Казахстан, Монголія, Алтай, Саяни. Середземномор'я. Піренеї, Апенніни, Балкани, Сардинія, Корсика, Сицилія. Східна Європа. Урал, Північний Кавказ, Східноєвропейська рівнина, Крим. Центральна Європа, Альпи та Карпати, Південна Європа. Західна Європа та Британські острови. Північна Європа.

Африка. Фізико-географічна характеристика Африки. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материка. Тектонічна та геоморфологічна будова. Східно-Африканський рифт. Гідрологічна та кліматична характеристика Африки. Загальна характеристика внутрішніх вод. Басейни стоку та їх поширення по материка. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Характеристика найбільших озер. Кліматичні пояса. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материка. Гілейні ліси та їх органічний світ. Савани та їх органічний світ. Пустелі та їх органічний світ. Сучасний стан субтропічної рослинності.

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Африки. Північна Африка. Атлас. Сахара. Східна Африка. Ефіопія та Сомалі. Східно-Африканське плоскогір'я. Південна Африка. Південно-Африканське плоскогір'я. Капстад. Центральна Африка. Конго. Адамава. Азанде. Західна Африка. Гвінея. Сенегамбія. Сахель.

Північна Америка. Фізико-географічна характеристика Північної Америки. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материка. Тектонічна та геоморфологічна будова. Гідрологічна та кліматична характеристика Північної Америки. Загальна характеристика внутрішніх вод. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Характеристика найбільших озер. Кліматичні пояса та області високогірного клімату. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материка. Арктичні пустелі та тундра. Тайга, змішані та широколистяні ліси. Лісостеп, степ (прерії). Тропічні пустелі. Вологі тропічні ліси.

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Північної Америки. Гренландія, Канадський Арктичний архіпелаг, Аляска. Лаврентійська височина, Лабрадор, Гудзонська низовина. Великі, Центральні, Приатлантичні та При мексиканські рівнини. Аппалачі, Ньюфаундленд. Кордильєри Канади та США. Мексиканське нагір'я. Центральна Америка, Карибський регіон.

Південна Америка. Фізико-географічна характеристика Південної Америки. Фізико-географічне положення материка. Історія відкриття та дослідження. Орографічна будова материка. Тектонічна та геоморфологічна будова. Гідрологічна та кліматична характеристика Південної Америки. Загальна характеристика внутрішніх вод. Класифікація річок. Характеристика найбільших річок. Класифікація озер. Кліматичні пояса та області високогірного клімату. Природні зони та органічний світ. Особливості поширення природних зон по поверхні материка. Екваторіальні ліси (Сельва) та їх органічний світ. Савани (Кампос, Льянос, Пантанал) та їх органічний світ. Субтропічні степи (Пампа) та їх органічний світ. Тропічні пустелі (Атакама, Гран-Чако) та їх органічний світ. Напівпустелі помірного поясу (Патагонія).

Фізико-географічне районування. Принципи фізико-географічного районування Південної Америки. Патагонія та Вогняна Земля, Пампа, Сьєра-Кордоба, Перед Кордильєри. Гран-Чако, Бені-Маморе, Пантанал, Бразильське плоскогір'я. Амазонія (Сельва), Льянос та Гвіанське нагір'я. Північні та Центральні Анди. Субтропічні та Патагонські Анди.

Океанія. Особливості природи регіону Океанії. Фізико-географічне положення регіону. Різноманіття островів їх генезис, морфологія та морфометрія. Класифікація островів Океанії. Органічний світ та особливості заселення людиною Океанії. Нова Зеландія. Нова Гвінея.

Австралія. Природні особливості Австралії. Фізико-географічна характеристика. Тектонічна та геоморфологічна будова материка. Орографічна будова поверхні. Кліматичні умови. Особливості внутрішніх вод. Природні зони та ґрунтовий покрив. Органічний світ та причини його специфічності. Фізико-географічне районування.

Антарктида. Особливості розвитку природи Антарктиди. Фізико-географічна характеристика. Історія відкриття та дослідження. Тектонічна та геоморфологічна будова. Кліматичні особливості. Історія зледеніння та льодовиковий покрив. Органічний світ. Фізико-географічне районування.

Тихий океан. Фізико-географічна та геологічна характеристика Тихого океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Тихому океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідрологічні та кліматичні особливості Тихого океану. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Ель-ніньо. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Індійський океан. Фізико-географічна та геологічна характеристика Індійського океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Індійському океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Атлантичний океан. Фізико-географічна та геологічна характеристика Атлантичного океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Атлантичному океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Північний Льодовитий океан. Фізико-географічна характеристика Північного Льодовитого океану. Загальна морфометрична характеристика океану. Історія виникнення та еволюція океану. Відкриття та дослідження в Північному Льодовитому океані. Геологічна та геоморфологічна будова дна. Гідро хімічний склад океанічних вод. Поверхневі та глибинні океанічні течії. Коливання рівня океану. Припливи, цунамі, хвилі. Клімат та кліматичні пояса в межах акваторії океану. Органічний світ океану.

Фізична географія України

Геолого - геоморфологічна будова і ресурси надр. Орографія та гіпсометрія. Тектонічна структура. Український кристалічний щит та інші тектонічні структури. Неотектонічні рухи. Геологічна будова. Основні етапи до четвертинної геологічної історії. Палеогеографія антропогену. Четвертинні зледеніння в межах України. Геоморфологічна будова. Геоморфологічні рівні. Геоморфологічне районування. Корисні копалини. Паливні корисні копалини. Рудні корисні копалини. Неметалічні корисні копалини.

Кліматичні умови і ресурси. Кліматоутворюючі фактори. Радіаційний фактор клімату. Циркуляційні фактори клімату. Земна поверхня як кліматоутворюючий фактор. Розподіл кліматичних показників. Температура повітря. Режим зволоження. Оподи. Вітровий режим. Стихійні погодні явища. Сезонність погодних умов. Кліматичні ресурси. Кліматичне районування.

Моря, внутрішні води та їх ресурси. Фізико-географічна характеристика Чорного моря. Геологічна історія. Тектонічна будова. Геоморфологія дна та узбережжя. Кліматичні умови. Гідрологічні умови. Особливості органічного світу. Екологічні проблеми. Фізико-географічна характеристика Азовське моря. Геологічна історія. Тектонічна будова. Геоморфологія узбережжя. Кліматичні умови. Гідрологічні умови. Особливості органічного світу. Екологічні проблеми. Поверхневі і підземні води. Найбільші річки України. Найбільші озера України. Болота. Підземні вода. Штучні об'єкти. Екологічні проблеми внутрішніх вод. Водні ресурси і водний баланс. Гідрологічне районування.

Ґрунтовий, рослинний покрив і тваринний світ. Ґрунтовий покрив. Ґрунти рівнинної частини. Ґрунти Українських Карпат та Кримських гір. Рослинний покрив. Рослинні ресурси. Геоботанічне районування. Тваринний світ. Зоогеографічне районування.

Несприятливі природні процеси. Град. Смерчі. Суховії. Нагони. Заморозки. Ерозія. Абразія. Зсувні процеси.

Зміна основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини. Зміни в літосфері. Зміни в атмосфері. Зміни в гідросфері. Зміни в біосфері. Зміни в педісфері.

Ландшафти і фізико-географічне районування. Зміни ландшафтів за історичний час. Ландшафти України, їх типологія і класифікація. Типи і підтипи ландшафтів. Мішано лісові ландшафти. Широколистянолісові ландшафти. Лісостепові ландшафти. Степові ландшафти. Сухостепові ландшафти. Принципи і методи фізико-географічного районування.

Регіональні ландшафтні структури. Рівнинні ландшафтні структури. Зона мішаних хвойно-широколистяних лісів. Поліській край. Волинське Полісся. Житомирське Полісся. Київське Полісся. Чернігівське Полісся. Новгород-Сіверське Полісся. Зона широколистяних лісів. Волинська височинна область. Мале Полісся. Розтоцько-Опільська горогірна область. Західно-Подільська височинна область. Північно-Подільська височинна область. Прут-Дністровська височинна область. Лісостепова зона. Придніпровська височинна область. Київська височинна область. Придністровська височинна область. Лівобережно-Дніпровський лісостеповий край. Степова зона. Північностепова підзона. Середньостепова підзона. Південностепова підзона. Гірські ландшафтні структури. Українські Карпати. Кримські гори.

Геоекологічна ситуація в Україні. Природоохоронні території. Заповідники і природні національні парки. Геосистемний моніторинг навколишнього проривного середовища в Україні. Конструктивно-географічні засади регіонального природокористування.

Суспільна географія

Науковий статус суспільної географії. Суспільна географія як наука про територіальну організацію суспільства та її форми. Роль суспільної географії у вирішенні теоретичних і прикладних проблем суспільства. Місце суспільної географії в оточуючому світі. Суспільна географія в системі наук: географічних, економічних, соціологічних. Структура суспільної географії. Завдання суспільної географії. Проблеми і перспективи розвитку. Розвиток суспільної географії в Україні і напрямки її наукового пошуку. Історія суспільної географії як наукова проблема. Методологічні принципи і методика суспільно-географічних досліджень

Стратегія наукового пізнання. Методологічні принципи суспільно-географічних досліджень. Класифікація методів наукових досліджень: статистичні і математичні; моделювання, систематизація і районування; картографічного аналізу і системний. Методи аналізу: дисперсний, кореляційний, регресійний, по варіаційний. Матеріальні і абстрактні моделі. Наукова систематизація, класифікація, типологія. Метод головних компонентів, факторний і кластерний аналіз. Методологія і методи регіонального аналізу. Організація наукової інформації. Геоінформаційні системи. Формування бази даних і бази знань.

Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи. Закони природи і суспільства. Етапи взаємодії суспільства і природи. Сучасні напрямки взаємодії і закони системної єдності суспільства і природи. Потреби людства і природи.

Різноманітність взаємозв'язків і відносин суспільства і природи. Характерні риси взаємодії суспільства і природи. Природокористування як специфічна галузь виробничої діяльності, його сутність і структура. Напрямки і види природокористування: ресурсоспоживання, конструктивне перетворення природи, відтворення природи ресурсів, охорона природи, управління і моніторинг. Політика ресурсозбереження: суть і основні напрямки.

Географічні аспекти народонаселення і демографії. Походження людини і населення Землі. Поліцентрична і моноцентрична теорії походження сучасної людини. Космічна та інші теорії появи людини на планеті. Загальна характеристика народонаселення світу. Історія формування, динаміка чисельності і розміщення населення. Расова структура. Етнічна структура. Мови. Релігійна структура. Статевовікова структура. Соціально-економічна структура. Природний рух населення, відтворення населення. Міграції населення, їх суть і види. Міграційна політика. Механізм управління міграціями. Демографічна політика. Географія трудових ресурсів і ринку праці. Відтворення робочої сили і його фази. Ресурси праці і джерела їх формування. Формування структури зайнятості.

Розселення населення і його територіальна організація. Суть системи розселення. Фактори і закономірності формування розселення населення. Типи поселень. Міста, їх суть, особливості. Функціональна структура міст. Розвиток опорного каркасу розселення. Урбанізація населення світу, урбанізованість території. Регіональні типи урбанізації. Соціально-географічні і просторові аспекти урбанізації. Форми сільського розселення: компактна і дисперсна. Глобальні проблеми народонаселення і соціально-економічний розвиток сучасного світу.

Природно-ресурсний потенціал. Суть природно-ресурсного потенціалу, структура і критерії оцінки. Цілісність природно-ресурсного потенціалу і особливості його зв'язків. Комплексність і ієрархічність природно-ресурсного потенціалу. Природна відтворюваність природно-ресурсного потенціалу. Роль ПРП в господарському розвитку. Компонентна, функціональна, територіальна і організаційна структура ПРП. Комплексна оцінка ПРП території.

Структура господарства і тенденції розвитку територіально-виробничої структури світового господарства. Просторовий аспект суспільного відтворення. Закономірності розвитку всіх елементів продуктивних сил і соціальної інфраструктури в територіальному розрізі. Аналіз структури господарства. Аналіз спеціалізації господарства. Соціальна орієнтованість економіки. Типи економічного розвитку. Тенденції розвитку територіально-виробничої структури світового господарства. Процеси світового і регіонального розвитку. Тенденції розміщення виробництва. Вплив НТП на територіальну структуру господарства. Географічні зрушення в територіальній структурі господарства. Диверсифікація виробництва. Економічні системи. Основні показники національної економіки та рівнів економічного розвитку країн.

Географія промисловості. Економічні, природні, історичні умови розвитку та розміщення промисловості. Галузева структура промисловості. Територіальна структура промисловості та її елементи. Формування і особливості розміщення міжгалузевих промислових комплексів.

Географія сільського господарства. Місце і роль сільського господарства в економіці. Еволюція сільськогосподарського виробництва. Фактори розміщення сільського господарства. Галузева структура сільськогосподарського виробництва. Географічні типи сільського господарства країн світу і сільськогосподарське районування. Зональна спеціалізація сільського господарства. Розміщення галузей переробки сільськогосподарської сировини. Формування АПК, АТК і продовольчих комплексів.

Географія транспорту. Транспорт в системі народного господарства. Структура і закономірності формування транспортної системи. Економічні і природні фактори розвитку транспорту. Класифікація видів транспорту. Транспортні вузли, пункти і центри, їх типи. Основні показники рівня розвитку транспорту. Регіональні транспортні системи світу. Порти і транспортні центри світу. Географія залізничного, автомобільного, трубопроводного транспорту світу. Система нафто-, газо- і продуктопроводів. Географія повітряного транспорту. Географія морського і річкового транспорту світу. Проблеми розвитку транспорту світу. Розвиток транспорту світу і навколишнє середовище.

Основи політичної географії. Політико-географічні фактори в розвитку і розміщенні виробництва і формуванні територіальної структури і організації господарства.

Територіальна розстановка політичних сил в країнах. Політична географія на макрорівні і рівні крупних регіонів. Територіально-політична організація і орієнтація суспільства, розстановка політичних сил.

Наукові засади територіального поділу праці та суспільно-географічне районування. Суть територіального поділу праці (ТПП). Значення ТПП в розвитку і розміщенні світового господарства, раціональному використанні природних, матеріальних, трудових та інших ресурсів. Фактори і умови ТПП. Система ТПП. Транспорт і ТПП. ТПП і навколишнє середовище. Принципи ТПП. Теорії ТПП: теорія абсолютних переваг, теорія відносних переваг. Форми ТПП – міжрайонний поділ праці і міжнародний поділ праці. ТПП і економіко-географічні райони. Еволюція поняття «район» і розвиток теорії районування. Функції економічного районування. Принципи соціально-економічного районування. Районоутворюючі фактори. Методичні підходи до розробки схеми економічних районів. Види соціально-економічного районування. Галузеві і комплексні райони. Райони розвитку. Райони-полюси росту. Райони-осі розвитку і росту. Депресивні райони. Економічно недостатньо розвинуті райони. Райони із другою хвилею економічного розвитку.

Основи територіальної організації суспільства. Сутність територіальної організації суспільства і регіональної системи господарювання. Територіальна структура народного господарства. Види і форми територіальної організації суспільства. Територіальні системи, комплекси і спільності. Інтегральні територіальні комплекси. Адміністративно-територіальний устрій. Міста, селища і сільські поселення. Регіональні ринкові структури: вільні економічні зони, єврорегіони, технополіси, технопарки, світові міста тощо. Управління територіальною організацією суспільства.

Основні глобальні проблеми людства. Глобальні проблеми і загальнолюдські цінності. Кількісна і якісна оцінка глобальних проблем людства. Людський фактор у глобальній кризі. Суть глобальної демографічної проблеми. Зв'язок демографічних проблем з іншими глобальними проблемами людства. Суть глобальних соціальних проблем. Суть продовольчої проблеми. Особливості розв'язання продовольчої проблеми в окремих групах країн. Міжнародне співробітництво у виробництві та розподілі продуктів харчування. Проблеми сировини і енергії. Альтернативні джерела енергії. Створення міжнародної енергетичної інфраструктури. Міжнародне співробітництво у розв'язанні проблем сировини і матеріалів. Поняття екологічної катастрофи і екологічної небезпеки. Проблеми глобального моніторингу навколишнього середовища. Використання ресурсів Світового океану. Ресурсний потенціал Світового океану, ріст його значення і ефективне використання в інтересах всього людства.

Соціально-економічна географія України

Суспільно-географічне положення, природні умови і ресурси територіальної організації господарства України. Предмет економічної та соціальної географії України. Практичне значення економічної та соціальної географії України в сучасний період. Основні її завдання на перспективу. Історико-географічні аспекти формування території України. Оцінка сучасного географічного положення України, територія країни, її кордони, взаємодія з прилеглими територіями. Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства. Економіко-географічна їх оцінка. Склад і класифікація ресурсів. Природно-ресурсний потенціал різних областей, районів і ТВК. Рівень забезпеченості господарства України природними ресурсами, їх розміщення. Географічні проблеми раціонального природокористування.

Населення і трудові ресурси України. Сучасні тенденції демографічних процесів на Україні та їх регіональні відмінності. Динаміка чисельності населення. Природний його рух. Міграція населення. Міське і сільське розселення в Україні. Процеси урбанізації і функціональна типологія міст. Проблеми розвитку малих і середніх міст. Географія сільського населення. Трудові ресурси України. Територіальні відмінності у їх забезпеченні і зайнятості населення.

Господарський комплекс України. Географія промисловості. Загальна характеристика. Економіко-географічні умови і фактори територіальної організації промисловості. Структурні і територіальні особливості. Паливно-енергетичний комплекс. Чорна металургія. Кольорова металургія. Хімічна промисловість. Індустріально-будівельний комплекс. Лісопромисловий комплекс. Машинобудівний комплекс. Комплекс галузей по виробництву товарів народного споживання. Легка промисловість. Агропромисловий комплекс України. Функціонально-галузева структура АПК України. Рослинницько-промислові комплекси. Зернопромисловий комплекс. Географія технічних культур. Картопля, овочі і баштанні культури. Зони їх вирощування. Географія садівництва, ягідництва та виноградарства. Плодоовочеконсервна та виноробна промисловість. Тваринницько-промислові комплекси м'ясопромисловий, молокопромисловий, птахпромисловий. Особливості фактори розміщення тваринництва. М'ясна та молокопереробна промисловість. Зональні агропромислові комплекси. Азональний приміський овочево-молочний АПК.

Географія транспорту і економічних зв'язків. Економіко-географічна характеристика основних видів транспорту (залізничного, автомобільного, морського, повітряного і трубопровідного). Основні транспортні вузли. Основні проблеми і перспективи розвитку і розміщення транспортної системи України.

Географія сфери послуг. Інфраструктура. Сфера послуг, її вплив на географію виробництва і населення. Складна і розгалужена структура сфери обслуговування України. Територіальна організація житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, внутрішньої торгівлі, громадського харчування і зв'язку. Розвиток і територіальна організація рекреації, охорони здоров'я, освіти і науки.

Територіальна структура народного господарства України. Суспільно-географічне районування України. Донецький, Придніпровський, Північно-Східний, Столичний, Причорноморський, Центральноукраїнський, Волинський, Західноукраїнський, Подільський суспільно-географічні райони, їх характеристика за програмою:

Площа і населення району. Суспільно-географічна характеристика положення.

Природно-ресурсний потенціал району та його вплив на формування господарського комплексу.

Населення і трудові ресурси. Міське і сільське населення. Абсолютне зменшення населення в деяких областях і його причини. Проблеми і перспективи раціонального використання трудових ресурсів.

Місце і роль району в народногосподарському комплексі України.

Функціонально-галузева структура району. Комплекс виробничих циклів індустріальної і сировинної орієнтації.

Вугільно-енергетичний цикл. Видобуток і переробка кам'яного і бурого вугілля. Торфяна промисловість. Розвиток електроенергетики. Основні енергетичні вузли. ТЕС, ТЕЦ, ГЕС, ГАЕС, АЕС. Взаємодія їх з енергетичними системами інших районів і країн. Проблеми розвитку атомної енергетики.

Нафтогазохімічний цикл. Видобуток і переробка нафти, природного газу.

Гірничохімічний цикл. Видобуток і переробка калійних солей і сірки.

Металургійний цикл чорних металів (видобуток і збагачення залізної і марганцевої руд, нерудної сировини, коксохімічне виробництво, виплавка металу). Кольорова металургія (виплавка алюмінію, магнію, титану, нікелю, ртуті, цинку, обробка кольорових металів). Металургійні райони і вузли.

Машинобудування і металообробка. Зв'язки з сировинними базами і районами споживання. Машинобудівні вузли.

Цикл фарфоро-фаянсової промисловості (видобуток каоліну і виробництво фарфору, фаянсу і кераміки). Скляна промисловість.

Лісопромисловий цикл. Лісова і деревообробна промисловість Целюлозно-паперова і лісохімічна промисловість.

Індустріально-будівельний цикл (видобуток сировини, виробництво цементу, будівельних конструкцій). Територіальна організація виробництва.

Агропромисловий комплекс району. Умови і фактори розвитку і спеціалізації. Спеціалізовані, зональні та азонанльні АПК.

Рекреаційний комплекс (санаторно-курортне і туристичне господарство). Проблеми та перспективи розвитку.

Транспорт, внутрішні і міжрайонні зв'язки та проблеми їх раціоналізації. Структура вантажо- та пасажирообороту. Функціональні типи транспортних вузлів. Невиробнича сфера. Проблеми удосконалення економічних зв'язків різного рівня.

Функціонально-територіальна структура району. Господарські вузли і центри. Основні проблеми і перспективи розвитку територіальної організації господарства району. Екологічні проблеми.

Регіональна економічна і соціальна географія світу

Основні типи країн і регіонів світу. Політична карта світу та етапи її формування. Кількісні та якісні зміни на політичній карті світу. Показники рівня економічного розвитку країн світу. Групування країн світу за рівнем економічного розвитку. Типологія країн світу.

Економіко-географічний огляд країн світу. Країни Східної, Західної і Південної Європи. Північна, Південно-Західна, Південна, Південно-Східна, Східна, Центральна Азія. Північна, Середня і Південна Америка. Австралія і Океанія.

Світове господарство та його структура Поняття світового господарства. Галузева, функціональна і територіальна структура світового господарства. Закони, закономірності і принципи розвитку та розміщення світового господарства. Система національних рахунків. Стадії економічного розвитку. Міжнародний географічний поділ праці. Розвиток світового господарства в умовах глобалізації. Сутність глобалізації. Рівні глобалізації. Фактори розміщення господарства в умовах глобалізації. Транснаціональні корпорації. Розвиток міжнародних економічних відносин. Регіональні інтеграційні утворення.

Типологія країн за рівнем соціально-економічного розвитку .Основні методологічні підходи до визначення типів країн за рівнем розвитку. Розвинуті країни: найрозвинутіші країни; високорозвинені країни; середньорозвинені країни. Країни, що розвиваються: з високим і середнім доходом; з доходом нижче середнього; з низьким доходом; з дуже низьким доходом; найменш розвинені.

Характеристика регіонів і країн світу за планом:

Територія. Географічне положення. Природні умови і ресурси. Населення. Георелігійна ситуація. Регіоналістські, автономістські та сепаратистські рухи і їх прояви у суспільному житті держав регіону. Імпорт робочої сили.

Суспільний лад і державний устрій. Етапи і рівень економічного і соціального розвитку. Інтеграційні процеси. Науково-технічний і виробничий потенціал.

Структура господарства. Енергетика. Обробна промисловість. Високотехнологічні виробництва. Сільське господарство. Аграрна політика ЄС. Транспорт. Зв'язок і телекомунікації. Нематеріальна діяльність. Зовнішні зв'язки. Міжнародні послуги. Туризм. Природна і культурна спадщина. Внутрішні відмінності. Міста.

Західна Європа. Інтеграційні процеси. Європейський Союз – один з основних полюсів розвитку в сучасному світі. Проблема розширення ЄС. Держави-карлики Західної Європи: Андорра, Ватикан, Ліхтенштейн, Мальта, Монако, Сан-Марино. *Північна Європа.* *Південна Європа.* *Східна Європа.* *Південно-Східна Європа.* *Південно-Західна Азія.* Специфічні умови розвитку нафтодобувних країн Перської затоки в другій половині ХХ – початку ХХІ ст. Політика постнафтового розвитку. Транспорт. “Перехрестя континентів”. Міжнародні морські, повітряні і наземні шляхи. Протоки Босфор і Дарданелли. Суецький канал. Транспортні проекти. Зовнішні економічні зв'язки.

Західна Азія (Машрик) і Північна Африка (Магриб) як культурний регіон. Археологічні та архітектурні пам'ятки різних епох. Єрусалим, Мекка та інші “священні” міста. Туреччина. Іран, Ірак, Саудівська Аравія (коротка характеристика). Ліван, Ізраїль, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати (місце в регіоні).

Південна Азія як один з найбільших цивілізаційних регіонів світу. Сучасний рівень та особливості соціально-економічного розвитку. Причини сумної першості регіону в сучасному світі за масштабами та рівнем бідності населення. Роль регіону в історії світового сільського господарства. Пакистан, Бангладеш, Шрі-Ланка (коротка характеристика).

Південно-Східна Азія. Сінгапур – острів, місто, держава, транспортний вузол світового значення. Чинники прискороного розвитку.

Східна Азія як головна складова Азіатсько-Тихоокеанського регіону – однієї з найбільш активних зон світової політики й економіки сучасного світу.

Монголія. Південна Корея. Коротка характеристика.

Англо-Америка як історико-культурний регіон. Особливості інтеграційних процесів на сучасному етапі розвитку. Перспективи НАФТА.

США – глобальна держава світу. Передумови становлення США. Основні риси сучасного господарства. Промисловість. Структура. Високотехнологічні виробництва.

Канада. Історичні особливості формування. Сучасний політико-адміністративний та державний устрій. Англо-французький дуалізм.

Латинська Америка. Політична карта і особливості її формування. “Сусідство” з США. Проблеми внутрішньої регіональної інтеграції (МЕРКОСУР, КАРИКОМ, ЦАОР та ін.). Характер урбанізації, міста-гіганти. Відмінності структури господарства. Аграрно-сировинна спеціалізація. “Нові індустріальні країни”. Зовнішні економічні зв’язки. Макіладорас. Проблеми зовнішнього боргу. Природна і культурна спадщина. Доколумбові цивілізації. Латинська Америка як культурний регіон. Туризм у Месоамериці.

Мексика. Бразилія. *Аргентина*. Загальна характеристика господарства. Перу, Чилі, Куба, Гаїті (коротка характеристика).

Африка. Політична карта (колоніальний період і сучасний стан). Нестабільність політичної ситуації. Регіональний поділ. Поняття “Африка на південь від Сахари” (Субсахарська Африка). Населення: демографічні і етнічні процеси, розміщення. Міське і сільське населення. Трайбалізм. Оцінка природних умов і ресурсів, їх регіональні відмінності. Особливості та рівень економічного і соціального розвитку. Структура промисловості. Сільське господарство і сільськогосподарські зони. Місце в світі. Зовнішні економічні зв’язки. Роль туризму. Єгипет, Алжир, Нігерія, Намібія, Габон, Кенія (коротка характеристика). Південно-Африканська республіка.

Австралія і Океанія. Австралія. Внутрішні відмінності та міста: Південний Схід, Північний Схід, Захід-Центр, Північ, Тасманія. Нова Зеландія. Коротка характеристика. Океанія. Політична карта Океанії. Природне середовище. Населення. Рівень розвитку і місце в світі.

Модуль 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Загальна методика

Предмет методики викладання географії як науки. Основні категорії методики. Структура науки, зв'язок з іншими науками. Сучасні проблеми методичної науки. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільній географії та методиці викладання. Педагогічний експеримент. Розвиток шкільної географії та методики викладання.

Завдання, структура та зміст шкільного курсу географії. Загальноосвітні та світоглядні завдання географічної освіти. Система географічних наук та її відображення в шкільному курсі.

Методи навчання географії. Характеристика методів за рівнем організації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Проблемне навчання географії.

Засоби навчання географії. Суть і функції засобів навчання географії. Сучасна класифікація. Географічна карта як джерело знань.

Процес навчання географії. Навчання як двосторонній процес, формування знань: поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності уявлення, факти.

Принципи навчання географії. Виховний характер навчання. Краєзнавчий принцип навчання географії.

Форми організації навчання географії. Урок географії. Проблема сучасного уроку. Типи і структура уроків. Планування навчальної роботи. Підготовка до уроку. План-конспект. Поурочне, тематичне і календарне планування.

Навчальні екскурсії з географії. Теоретична, практична і організаційна підготовка до екскурсій. Зміст, організація та методика проведення екскурсій в природу та на виробництво.

Позакласна робота з географії. Значення, організаційні форми, зміст, методика проведення позакласної роботи. Тиждень географії. Географічні олімпіади. Туристсько-краєзнавча робота.

Окремі методики

Курс загальної фізичної географії. Мета та навчально-виховні завдання, світоглядні ідеї. Структура та зміст курсу. Дидактичне забезпечення курсу. Реалізація краєзнавчого принципу навчання. Організація і методика спостережень у природі. Календар погоди. Фенологічні спостереження. Система практичних робіт. Практичні роботи на місцевості. Методичні особливості вивчення розділів «Земля в космічному просторі», «Земля на плані і карті», «Оболонки Землі». Картографічні матеріали на уроках географії. Досвід вчителів географії.

Курс географії материків і океанів. Мета і навчально-виховні завдання. Структура та зміст навчального матеріалу. Дидактичне забезпечення курсу. Тематичні карти на уроках географії. Формування прийомів навчальної роботи з картами. Види і система практичних робіт. Проблемний підхід до навчання географії світу. Типові плани характеристик фізико-географічних об'єктів. Досвід вчителів, його вивчення і застосування.

Курс фізичної географії України. Мета і навчально-виховні завдання, структура і зміст курсу. Міжкурсові зв'язки. Формування знань та вмінь учнів. Шкільне краєзнавство, краєзнавчий принцип вивчення географії України. Засоби навчання. Варіативність підручників. Картографічні матеріали. Система практичних робіт у курсі. Особливості вступного уроку. Формування географічного образу України. Поглиблення знань про зв'язок тектоніки, геологічної будови, рельєфу і корисних копалин. Особливості методики вивчення клімату. Використання опорних знань при вивченні вод, ґрунтів, рослинного і тваринного світу, ПТК і фізико-географічного районування. Навчально-виховне значення та методика вивчення теми «Фізична географія своєї області». Топоніміка. Позакласна робота.

Курс економічної і соціальної географії України. Мета і навчально-виховні завдання, структура і зміст курсу. Дидактичне забезпечення. Використання картографічних матеріалів та нових засобів навчання. Система нових понять. Типи уроків у курсі. Методика

формування понять про геополітичне положення України, демографічну ситуацію та демографічні проблеми. Методика вивчення галузевої та територіальної структури господарства. Практичні роботи в курсі. Робота з контурними картами. Проблемний підхід до вивчення курсу. Методика вивчення економічних районів України. Зміст, значення, методика викладання економічної і соціальної географії своєї області. Досвід вчителів, його вивчення і застосування. Позакласна робота при вивченні курсу. Зв'язок навчання з позакласною навчально-дослідною роботою. Екскурсія на підприємство. Мотивація навчальної діяльності. Значення курсу як засобу профорієнтації учнів.

Курс економічної і соціальної географії світу. Мета і навчально-виховні завдання, структура і зміст курсу. Економіко-географічні поняття. Система понять і причинно-наслідкових зв'язків. Методика формування знань і вмінь учнів. Міжпредметні зв'язки. Самостійні і практичні роботи в курсі. Дидактичне забезпечення. Формування основ розуміння сучасної політичної карти світу. Вивчення населення світу, світового господарства. Типові плани економіко-географічних характеристик країн. Вступні і узагальнюючі уроки. Уроки тематичних атестацій. Досвід вчителів, його вивчення і застосування. Особистість вчителя. Теоретична самопідготовка і педагогічна майстерність вчителя. Культура мовлення і спілкування. Самоорганізація праці вчителя географії.

Питання атестації здобувачів вищої освіти з географії, методики навчання географії

Модуль 1. Географія

1. Земля як планета, її основні метричні характеристики.
2. Літосфера, її будова.
3. Поняття про рельєф та його різноманіття. Зв'язок тектоніки та рельєфу
4. Атмосфера. Хімічний склад. Будова.
5. Сонячна радіація. Нагрівання атмосфери. Парниковий ефект.
6. Атмосферний тиск. Вітер та його походження.
7. Повітряні маси. Поняття про циклони та антициклони.
8. Погода та клімат.
9. Гідросфера. Світовий кругообіг води.
10. Води суходолу. Річка та її частини. Елементи річкової долини.
11. Поняття «біосфера», її складові та межі.
12. Фізико-географічна характеристика Євразії.
13. Орографічна будова Євразії та її зв'язок із тектонічною будовою.
14. Загальна характеристика клімату Євразії. Баричні центри та особливості переносу повітряних мас над поверхнею Євразії.
15. Особливості поширення природних зон по поверхні Євразії.
16. Принципи фізико-географічного районування Євразії.
17. Північна Азія. Загальна характеристика.
18. Східна Азія. Фізико-географічна характеристика.
19. Південно-Східна Азія. Загальна Характеристика.
20. Фізико-географічна характеристика Південної Азії.
21. Фізико-географічна характеристика Центральної Європи.
22. Південна Європа. Загальна характеристика.
23. Фізико-географічна характеристика Західної Європи та Британських островів.
24. Північна Європа. Загальна характеристика.
25. Загальна географічна характеристика та особливості природних умов Африки.
26. Загальна характеристика клімату Африки. Баричні центри та особливості переносу повітряних мас над поверхнею Африки. Вплив океанічних течій на клімат материка.
27. Внутрішні води Африки. Загальна характеристика поверхневого стоку. Гідрографічна сітка та басейни стоку.
28. Географічні пояса та природні зони Африки. Загальна характеристика географічних поясів материка. Природні особливості та загальна характеристика природних зон Африки.
29. Фізико-географічне районування Африки. Принципи фізико-географічного районування материка.
30. Фізико-географічна характеристика Північної Америки.
31. Гідрологічна та кліматична характеристика Північної Америки.
32. Особливості поширення природних зон Північної Америки.
33. Фізико-географічне районування Північної Америки.
34. Загальна географічна характеристика та особливості природних умов Південної Америки. Історія дослідження та відкриття.
35. Фізико-географічне районування Південної Америки. Принципи фізико-географічного районування. Загальна схема фізико-географічного районування.
36. Фізико-географічна характеристика Австралії.
37. Фізико-географічна характеристика Антарктиди. Історія відкриття та дослідження.
38. Фізико-географічна та геологічна характеристика Тихого океану.
39. Фізико-географічна та геологічна характеристика Індійського океану.

40. Фізико-географічна та геологічна характеристика Атлантичного океану.
41. Вплив географічного положення на формування природних умов та природних ресурсів України.
42. Основні риси орографії України. Екзогенні та ендегенні фактори формування рельєфу, закономірності поширення основних форм рельєфу.
43. Клімат України. Внутрішні води України.
44. Природні зони та ґрунтовий покрив України.
45. Принципи і методи фізико-географічного районування.
46. Методологічні принципи суспільно-географічних досліджень. Класифікація методів наукових досліджень.
47. Природокористування як специфічна галузь виробничої діяльності, його сутність і структура. Напрямки і види природокористування.
48. Загальна характеристика народонаселення світу.
49. Суть природно-ресурсного потенціалу, структура і критерії оцінки.
50. Світове господарство, особливості формування та специфіка розвитку.
51. Географія промисловості. Територіальна структура промисловості та її елементи.
52. Сільське господарство світу.
53. Географія транспорту. Структура і закономірності формування транспортної системи.
54. Суть та значення територіального поділу праці (ТПП).
55. Види і форми територіальної організації суспільства.
56. Суспільно-географічне положення, природні умови і ресурси територіальної організації господарства України.
57. Історичні етапи формування території України.
58. Адміністративно – територіальний устрій України
59. Транспортний комплекс України.
60. Сучасні тенденції демографічних процесів на Україні та їх регіональні відмінності.
61. Агропромисловий комплекс України, сільськогосподарське районування.
62. Машинобудування України.
63. Металургійний комплекс України.
64. Паливно – енергетичний комплекс України, його структура та значення.
65. Суспільно-географічне районування України.
66. Політична карта світу та етапи її формування.
67. Світове господарство та його структура.
68. Типологія країн за рівнем соціально-економічного розвитку.
69. Суспільно – географічна характеристика країн Європи за вибором викладача (Великобританія, ФРН, Франція, Італія, Польща, Швеція).
70. Європейський Союз – один з основних полюсів розвитку в сучасному світі.
71. Південно-Західна Азія, її місце у міжнародному географічному поділі праці. Суспільно – географічна характеристика Туреччини.
72. США як світовий політичний та економічний лідер.
73. Економіко-географічна характеристика Канади.
74. Особливості сучасної галузевої структури світового господарства і промисловості.
75. Чорна металургія світу. Назвіть країни, які входять до першої десятки лідерів виробництва.
76. Кольорова металургія світу. Назвіть країни, які входять до першої десятки лідерів виробництва.
77. Світове машинобудування. Галузі та особливості географії.
78. Хімічна промисловість світу. Структура та особливості розміщення.
79. Охарактеризуйте рівень підтримки сільського господарства у країнах, що розвиваються.
80. Регіональні особливості світового сільського господарства.

Модуль 2. Методика навчання географії

1. Структура, зміст, мета і завдання МНГ.
2. Зв'язок МНГ з іншими науками. Проблеми методичної науки на сучасному етапі.
3. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільному курсі географії.
4. Принципи навчання географії.
5. Активні методи навчання географії.
6. Проблемне навчання географії.
7. Проблемно-пошукові методи на уроках географії. Приклад пошукової бесіди.
8. Засоби навчання географії, класифікація.
9. Підручники з географії, їх аналіз.
10. Типи і структура уроків географії.
11. Навчальні екскурсії з географії.
12. Позакласна робота з географії. Значення, форми, методика проведення.
13. Використання наочності при навчанні курсу загальної географії.
14. Позитивні та негативні риси економіко-географічного положення України. Особливості проведення вступного уроку курсу географії України (9 клас).
15. Використання класної дошки на прикладі одного уроку з економічної географії України.
16. Календарне, тематичне та поурочне планування навчально-виховної роботи вчителя географії. Проаналізувати план-конспект уроку.
17. Металургійний комплекс України, головні райони і центри. Скласти схему функціонування металургійного комбінату повного циклу, представити методику її застосування на уроці (9 клас).
18. Методи навчання географії, їх класифікація. Представити застосування картографічного методу на уроках географії в 7 класі.
19. Типи уроків у курсі фізичної географії материків і океанів.
20. Зміст і структура шкільного курсу географії України.
21. Методичні особливості вивчення галузей господарства. Скласти план характеристики галузі на прикладі чорної металургії (9 клас).
22. Навчальні екскурсії з географії в природу та на виробництво, їх організація, підготовка та методика проведення. Скласти методичну розробку екскурсії.
23. Реалізація краєзнавчого принципу навчання в шкільних курсах географії.
24. Типи уроків у шкільному курсі ФГУ.
25. Нетрадиційні уроки географії. Їх організаційні та методичні особливості. Приклади.
26. Поняття про національний склад населення. Міграції населення. Національний склад та міграції населення України. Графічні засоби зображення структури населення в курсі географії України (9 клас).
27. Практичні роботи на місцевості. Скласти інструктивну картку до практичної роботи з теми "Населення України".
28. Проблемне навчання географії. Представити шляхи створення і розв'язання проблемних ситуацій.
29. Репродуктивні та проблемно-пошукові методи на уроках географії. Приклад проведення пошукової бесіди.
30. Методика формування знань про фізико-географічне положення материка (на прикладі материка Північна Америка).
31. Методика формування знань про рельєф, тектонічну будову, корисні копалини (на прикладі материка Євразія).
32. Методика формування знань про клімат материка (на прикладі Африки).
33. Методика формування знань про внутрішні води материка (на прикладі материка Євразія).
34. Методика формування знань про ґрунтово-природні зони (на прикладі материка Південна Америка).
35. Методика формування знань про населення і політичну карту (на прикладі Африки).

Література до модулю 1

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Алисов Н.В. Экономическая и социальная география мира (общий обзор): учебник / Н.В. Алисов, Б.С. Хорев. – М., 2001. – 704 с.
3. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
4. Власова Т.В. Физическая география материков (с прилегающими частями океанов): В 2-х частях. Ч. 1. Евразия, Северная Америка. Ч.2. Африка, Южная Америка, Австралия, Океания. – М. 1986.
5. Волошин І. І. Загальне землезнавство: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя. – 2002. – 294 с.
6. Воронин В.П. Мировое хозяйство и экономика стран мира: учеб. пособие / Воронин В.П., Кандакова Г.В., Подмолодина И.М. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 236 с.
7. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.: Українська енциклопедія, 1989-1993.
8. Географія світового господарства (з основами економіки): навч. посіб. /Я.Б. Олійник, І.Г.Смирнова. – К.: Знання, 2011. – 640 с.
9. Геоморфология Украинской ССР. – К.: Выща шк., 1990.
10. Голиков А.П., Дейнека А.Г., Казакова Н.А. Размещение производительных сил и регионалистика. – Харьков: Олант, 2002. – 320 с.
11. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної та економічної географії. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
12. Жупанський Я. І. Історія географії України. – Л.: Світ, 1997.
13. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1994. – 472 с.
14. Ішук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія). – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996. – 244 с.
15. Леонтьев О.К., Рычагов Г.И. Общая геоморфология. – М.: «Высшая школа», 1979. – 287с.
16. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник – 3-те вид. – К.: Знання, 2006. – 511 с.
17. Мильков Ф. Н. Общее землеведение. – М.: Высшая школа, 1990. – 335 с.
18. Неклюкова Н. П. Общее землеведение. Ч. I. – М.: Просвещение, 1976. – 336 с.
19. Неклюкова Н. П. Общее землеведение. Ч.II. – М.: Просвещение, 1975. – 224 с.
20. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: Навч. посіб. – К.: “Знання”, 2000. – 204 с.
21. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища шк., 1996. – 231 с.
22. Пістун М.Д., Гуцал В.О., Провотар Н.І. Географія агропромислових комплексів: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 200 с.
23. Розміщення продуктивних сил України / За ред. Є.П.Качана. – К.: Вища шк., 1999. – 375 с.
24. Соціально-економічна географія України / За ред. О.І.Шаблія. - Львів: Світ, 2000. – 608 с.
25. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології: Навч.посібник / За ред. О.М. Маринича. – К.:Вища школа, 2005. – 495 с.
26. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.
27. Физическая география материков и океанов / Под ред. А.М. Рябчикова. – М., 1988.

Література до модулю 2

1. Душина Л.М., Понурова Г.А. Методика преподавания географии. - М.: Просв., 1997. -202 с.
2. Масляк П.А., Шищенко П.Г. Географія України. 8-9 класи. - К. Зодіак-ЕКО, 2000- 427 с.
3. Методика викладання географії в школі (За.ред.. С.Г.Коберніка). - К. Стафед-2, 2000.-317 с.
4. Панчешникова Л.М. Методика обучения географии в средней школе. М.: Просв., 1983.-317 с.
5. Пестушко В.Ю., Сасихов В.О., Уварова Г.Є. Географія материків і океанів. -К.: Освіта, 1999. -230с.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія 6-11 класи. - К.: Перун, 2005. - 90с.
7. Скуратович В.А., Коваленко Н.О., Круглик Л.І. Географія. 6 клас. .К.: Освіта, 2001. – 122 с.
8. Замковий В.П. Майстерність учителя географії. - К.: Рад. Школа, 1972.-172 с,
9. Круглик Л.І. Методика вивчення географії у 8 класі. - К.: Рад. школа 1977,-92 с.
10. Чернишова Е.Я. Учебные экскурсии по географии. - М.: Просв., 1980 -111с.
11. Яковлев Н.Н., Сохор А.М. Методика и техника урока в школе. - М. Просв., 1985.-205 с.
12. Підручники для загальноосвітньої школи та статті в методичних журналах «Географія і основи економіки і школі», «Рідна школа», «География в школе», «Географія»

**Критерії оцінювання знань та вмінь студентів
під час атестації здобувачів вищої освіти на екзамені з
з географії, методики навчання географії**

Відмінно	А 90-100	Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи географічну, економічну та екологічну термінологію. Має чіткі адекватні наукові уявлення про географічні закономірності, вільно володіє понятійним апаратом, вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у всіх видах географічних завдань. Опанував методологію географічних досліджень, вміє грамотно інтерпретувати їхні результати. Вміє самостійно провести базові методики. Володіє і вільно орієнтується в методах просторово-територіального аналізу і прогнозування розвитку географічних територіальних систем. Вільно орієнтується в географічній карті. Обсяг знань географічної номенклатури перевищує програму дисциплін. Володіє вміннями на рівні професійної компетенції – застосовувати набуті знання у педагогічній діяльності.
Добре	В 82-89	Студент має міцні міцні ґрунтовні знання з усього теоретичного курсу, але може допустити незначні неточності в формулюванні понять чи при інтерпретації результатів досліджень. Вміє застосовувати набуті знання на алгоритмічному рівні, продуктивний рівень виявляється епізодично. При незначному супроводі викладача може характеризувати взаємозв'язки та взаємозалежності в системі „природа – населення – господарство”. Недостатньо володіє вміннями доводити, пояснювати механізми географічних процесів. Орієнтується в географічній карті. Обсяг знань географічної номенклатури відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі до 10%. Достатньо володіє вміннями на рівні професійної компетенції – застосовувати набуті знання у педагогічній діяльності.
	С 74-81	Студент знає програмний матеріал повністю, має практичні навички проведення основних досліджень, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі певної теми. Рівень самостійності мислення недостатній: під час виконання роботи вимагає інструкцій. Професійна компетентність має обмеження у виконанні завдань творчого характеру. Орієнтується в географічній карті. Обсяг знань географічної номенклатури відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі до 10%. Достатньо володіє вміннями на рівні професійної компетенції – застосовувати набуті знання у педагогічній діяльності.
Задовільно	D 64-73	Студент знає основні теми курсу, має уявлення про географічні системи і процеси, але не вміє встановлювати основні закономірності. Пояснення основних географічних процесів відбувається на емпіричному рівні. Не вміє встановлювати логічну послідовність подій, допускає помилки у визначенні основних понять. Орієнтується в географічній карті. Обсяг знань географічної номенклатури відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі від 10 до 25%.
Задовільно	Е 60-63	Студент знає основні теми курсу, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Професійні вміння мають розрізнений характер, що свідчить про низький рівень сформованості професійної компетентності. Орієнтується в географічній карті. Обсяг знань географічної номенклатури відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі від 10 до 25%. Професійні вміння мають розрізнений характер, що свідчить про низький рівень сформованості педагогічної компетентності.
Незадовільно	F X 35-59	Студент фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал або повністю не знає програмного матеріалу. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання. З великими труднощами орієнтується в географічній карті. Обсяг знань географічної номенклатури має фрагментарний характер або взагалі відсутній.
	F 1-34	Студент повністю не знає програмного матеріалу.